MEDHA AI

APPSC PAPER I: GENERAL STUDIES & MENTAL ABILITY · CRIMINOLOGY

Crime in India

ఉచిత నోట్స్ PDF · 3 నోట్స్ · 25 Oct 2026

Medha AI ఉచిత స్టడీ మెటీరియల్. మీ పరీక్షకు నోట్స్, ప్రాక్టీస్, మాక్ టెస్టులు, పాత పేపర్ల కోసం **app.medhaai.in** లో ఉచితంగా మొదలుపెట్టండి.

1. వైట్ కాలర్ నేరం, ఆర్థిక నేరాలు, అవినీతి
2. వ్యవస్థీకృత నేరాలు, ఉగ్రవాదం, సైబర్ నేరాలు
3. భారతదేశంలో నేరాలు: ఎన్‌సీఆర్‌బీ నమూనాలు, ధోరణులు, మహిళలు, బాలలపై నేరాలు, బాధితశాస్త్రం, పరిహారం

medhaai.in

Notes · Practice · Mock tests · Previous papers

Start free at
app.medhaai.in

1 వైట్ కాలర్ నేరం, ఆర్థిక నేరాలు, అవినీతి

ఎడ్విన్ సదర్లాండ్ (Edwin Sutherland, 1939) వైట్ కాలర్ నేరం (white-collar crime) అనే పేరు పెట్టారు: గౌరవం, ఉన్నత సామాజిక హోదా ఉన్న వ్యక్తి తన వృత్తిలో భాగంగా చేసే నేరం; భారత్ ఇలాంటి చర్యలను ఆర్థిక (సామాజిక–ఆర్థిక) నేరాలుగా (economic / socio-economic offences) పరిగణిస్తుంది, అవినీతిని (corruption) సంతానం కమిటీ వారసత్వం (సీవీసీ (CVC), 1964), అవినీతి నిరోధక చట్టం, 1988 (Prevention of Corruption Act; 2018లో సవరణ), ఎన్నికల చట్టం (ఆర్‌పీఏ (RPA) 1951, సెక్షన్ 123), పీఎంఎల్ఏ (PMLA) 2002, ఐరాస అవినీతి వ్యతిరేక ఒడంబడిక (UN Convention against Corruption; అమలు 2005 డిసెంబర్ 14) ద్వారా ఎదుర్కొంటుంది.

ముఖ్య వాస్తవాలు

- **వైట్ కాలర్ నేరం**: ఈ పదాన్ని **ఎడ్విన్ హెచ్. సదర్లాండ్ 1939 డిసెంబర్**లో అమెరికన్ సోషియలాజికల్ సొసైటీకి (American Sociological Society) అధ్యక్షుడిగా చేసిన ప్రసంగంలో సృష్టించారు; పుస్తకం 'వైట్ కాలర్ నేరం' (*White Collar Crime*), **1949**.
- **సదర్లాండ్ నిర్వచనం** (సారాంశం): **గౌరవం, ఉన్నత సామాజిక హోదా** ఉన్న వ్యక్తి తన **వృత్తిలో** భాగంగా చేసే నేరం.
- **సదర్లాండ్ అధ్యయనం**: అమెరికాలోని **70 అతిపెద్ద కార్పొరేషన్లపై 980** ప్రతికూల న్యాయ తీర్పులు వచ్చాయి (ఒక్కోదానిపై దాదాపు 14).
- **బ్లూ కాలర్ నేరం** (blue-collar crime): శ్రామికవర్గ ప్రజలు చేసే సాధారణ నేరం (దొంగతనం, ఇంటి దొంగతనం, దాడి).
- అవినీతి నిరోధంపై **సంతానం కమిటీ**: **1962**లో నియామకం, అధ్యక్షుడు **కె. సంతానం** (ఎంపీ); నివేదిక **1964**. (2023లో అడిగారు.)
- **కేంద్ర విజిలెన్స్ కమిషన్**: సంతానం సలహాపై **1964 ఫిబ్రవరి**లో ఏర్పాటు; **సీవీసీ చట్టం, 2003** (CVC Act) కింద చట్టబద్ధ హోదా (POL-NB-04 చూడండి).
- **అవినీతి నిరోధక చట్టం**: మొదట **1947**; ప్రస్తుతం **1988** (అమలు 1988 సెప్టెంబర్ 9); ప్రధాన సవరణ **2018** (అమలు **2018 జూలై 26**).
- **లోక్‌పాల్, లోకాయుక్తల చట్టం, 2013** (Lokpal and Lokayuktas Act; POL-NB-05 చూడండి).
- **ఆర్‌పీఏ 1951, సెక్షన్ 123**: ఎన్నికల్లో **అవినీతి చర్యలను** (corrupt practices) నిర్వచిస్తుంది. (2023లో అడిగారు.)
- **యూఎన్‌సీఏసీ (UNCAC)**: ఐరాస సర్వసభ్య సమావేశం **2003 అక్టోబర్ 31**న ఆమోదించింది; **మెక్సికోలోని మెరిడాలో 2003 డిసెంబర్ 9**న సంతకాలకు తెరిచారు; **2005 డిసెంబర్ 14 నుంచి అమలు**. (2023లో అడిగారు.) భారత్ దీన్ని **2011 మే**లో ఆమోదించింది (ratified).
- **డిసెంబర్ 9**: అంతర్జాతీయ అవినీతి వ్యతిరేక దినోత్సవం.
- **పీఎంఎల్ఏ**: మనీ లాండరింగ్ నిరోధక చట్టం (Prevention of Money-Laundering Act), **2002**; అమలు **2005 జూలై 1**; అమలు చేసే సంస్థ **ఎన్‌ఫోర్స్‌మెంట్ డైరెక్టరేట్ (ED)**.
- **వోహ్రా కమిటీ** (Vohra Committee, **1993**): నేరస్థులు, రాజకీయ నాయకులు, అధికారుల మధ్య అనుబంధం.
- **జస్టిస్ వి.ఆర్. కృష్ణ అయ్యర్** ఆర్థిక నేరాలను జాతీయ ఆర్థిక వ్యవస్థను దెబ్బతీసే, సమాజంపై జరిగే **సూక్ష్మ హత్యలుగా** (subtle murders) వర్ణించారు, వాటిని కొత్త తీవ్రతతో ఎదుర్కోవాలన్నారు. (2023లో అడిగారు.)

వివరణ

1. వైట్ కాలర్ నేరం

- **లక్షణాలు**: చట్టబద్ధమైన ఉద్యోగంలో భాగంగా జరుగుతుంది; హింస ఉండదు; **నమ్మకానికి** ద్రోహం; బాధితులు అనేకులు, చెల్లాచెదురుగా ఉంటారు, తరచూ తెలియనివారు; గుర్తించడం, రుజువు చేయడం కష్టం; నేరస్థులు తమను నేరస్థులుగా

అరుదుగా భావిస్తారు; తరచూ నేర న్యాయస్థానాల్లో కాక సివిల్ లేదా పరిపాలనా చర్యలతో వ్యవహరిస్తారు.

- **సదర్లాండ్ వివరణ**: **విభిన్న సాహచర్యం** (differential association): ఇతర ఏ నేరంలానే ఇలాంటి నేరాన్ని కూడా వ్యాపార సంస్కృతిలోనే నేర్చుకుంటారు (CR-CB-04 చూడండి).
- **రెండు రకాలు (క్లినార్డ్, క్వినీ (Clinard and Quinney), 1973)**:

రకం	ఎవరికి లాభం	ఉదాహరణలు
వృత్తిపరమైన నేరం (Occupational crime)	వ్యక్తికి	లంచం తీసుకోవడం, నిధుల దుర్వినియోగం, వైద్యుల ఫీజు పంపకం
కార్పొరేట్ నేరం (Corporate crime)	కంపెనీకి	ధరల కుమ్మక్కు, తప్పుడు ప్రకటనలు, కాలుష్యం, సురక్షితం కాని ఉత్పత్తులు

- **వృత్తులవారీగా భారతీయ ఉదాహరణలు**: వ్యాపారుల కల్తీ, బ్లాక్ మార్కెటింగ్, పన్ను ఎగవేత, నకిలీ వైద్య బిల్లులు, కాంట్రాక్టుల్లో ముడుపులు, బ్యాంకు, స్టాక్ మార్కెట్ మోసాలు.

2. ఆర్థిక (సామాజిక–ఆర్థిక) నేరాలు

- ఒక వ్యక్తిపై కాకుండా ఆర్థిక వ్యవస్థ లేదా ప్రజా సంక్షేమంపై జరిగే నేరాలు: **అక్రమ నిల్వ, అధిక లాభార్జన, బ్లాక్ మార్కెటింగ్, స్మగ్లింగ్, పన్ను ఎగవేత, ఆహారం, ఔషధాల కల్తీ, నకిలీ నోట్ల తయారీ, బ్యాంకు, పెట్టుబడి మోసాలు, మనీ లాండరింగ్, బినామీ లావాదేవీలు, ఇన్‌సైడర్ ట్రేడింగ్**.
- 2023 ప్రశ్న: **మానవ శరీర అవయవాల వ్యాపారం** ఆర్థిక నేరం; దోపిడీ, దొంగతనం, బలవంతపు వసూలు సంప్రదాయ ఆస్తి నేరాలు.
- **లా కమిషన్, 29వ నివేదిక (1966)**: సామాజిక, ఆర్థిక నేరాలను ఐపీసీ (IPC)లో చేర్చడాన్ని పరిశీలించి, ప్రత్యేక చట్టాలనే మెరుగని భావించింది.
- **లా కమిషన్, 47వ నివేదిక (1972)**, 'సామాజిక, ఆర్థిక నేరాల విచారణ, శిక్ష' (*Trial and Punishment of Social and Economic Offences*): కనీస తప్పనిసరి శిక్షలు, అలాంటి నేరస్థులను ప్రొబేషన్‌కు దూరంగా ఉంచడం సహా కఠిన వైఖరి.
- **అపరాధుల ప్రొబేషన్ చట్టం, సెక్షన్ 18**: ఈ చట్టం **అవినీతి నిరోధక చట్టం, 1947 సెక్షన్ 5(2)**ను ప్రభావితం చేయదు, కాబట్టి అవినీతిపరులైన ప్రభుత్వ ఉద్యోగులకు ప్రొబేషన్ లభించేది కాదు. (2023లో అడిగారు.)
- **బీఎన్ఎస్ (BNS), 2023, సెక్షన్ 111 (వ్యవస్థీకృత నేరం) ఆర్థిక నేరాలను** స్పష్టంగా చేర్చింది; నేరపూరిత నమ్మక ద్రోహం, ఫోర్జరీ, నకిలీ నోట్లు, హవాలా, సామూహిక మార్కెటింగ్ మోసం, అనేకమందిని మోసగించే పథకాలు వాటిలో ఉంటాయని నిర్వచించింది.
- **ప్రధాన చట్టాలు**:

రంగం	చట్టం
మోసం, నేరపూరిత నమ్మక ద్రోహం	బీఎన్ఎస్ 318 (పాత ఐపీసీ 420), బీఎన్ఎస్ 316 (పాత ఐపీసీ 406, 409)
అక్రమ నిల్వ, బ్లాక్ మార్కెటింగ్	నిత్యావసర వస్తువుల చట్టం, 1955 (Essential Commodities Act)
విదేశీ మారకం	విదేశీ మారక నిర్వహణ చట్టం (FEMA), 1999 (విదేశీ మారక నియంత్రణ చట్టం (FERA), 1973 స్థానంలో)
బినామీ ఆస్తి	బినామీ లావాదేవీల (నిషేధ) చట్టం, 1988 (Benami Transactions (Prohibition) Act; 2016లో సవరణ)
విదేశాల్లో నల్లధనం	నల్లధనం, పన్ను విధింపు చట్టం, 2015 (Black Money and Imposition of Tax Act)

రంగం	చట్టం
పరారైన నేరస్థులు	పరారైన ఆర్థిక నేరస్థుల చట్టం, 2018 (Fugitive Economic Offenders Act; ₹100 కోట్లు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ)
కంపెనీ మోసం	కంపెనీల చట్టం, 2013, సెక్షన్ 447; ఎస్ఎఫ్ఐఓ (SFIO)

3. అవినీతి, సంతానం కమిటీ

- **అవినీతి**: ప్రజా పదవిని సొంత లాభం కోసం దుర్వినియోగం చేయడం.
- **సంతానం సిఫార్సులు**: **కేంద్ర విజిలెన్స్ కమిషన్**; మంత్రులకు ప్రవర్తనా నియమావళి; **తెలిసిన ఆదాయానికి మించిన ఆస్తులు కలిగి ఉండడాన్ని** నేరంగా చేయడం (1964లో 1947 చట్టంలో చేర్చారు); వేగవంతమైన క్రమశిక్షణ ప్రక్రియలు.
- **అవినీతి నిరోధక చట్టం, 1988 (2018 సవరణతో)**:
  - **ప్రభుత్వ ఉద్యోగి** (public servant) నిర్వచనం విస్తృతం (సెక్షన్ 2(c)): న్యాయమూర్తులు, విశ్వవిద్యాలయ, బ్యాంకు అధికారులు, ప్రజా విధిలో ఉన్న ఎవరైనా.
  - **సెక్షన్ 7**: ప్రజా విధిని అక్రమంగా నిర్వర్తించడానికి **"అనుచిత ప్రయోజనం"** (undue advantage) తీసుకునే లేదా తీసుకోవడానికి ప్రయత్నించే ప్రభుత్వ ఉద్యోగికి: **3 నుంచి 7 సంవత్సరాలు**, జరిమానా.
  - **సెక్షన్ 8**: 2018 నుంచి **లంచం ఇవ్వడం** కూడా నేరం; బలవంతంగా చెల్లించిన వ్యక్తి **7 రోజుల్లోపు** పోలీసులకు లేదా సంస్థకు తెలియజేస్తే బాధ్యుడు కాడు.
  - **సెక్షన్ 9**: తరఫున పనిచేసే వ్యక్తి లంచం ఇస్తే **వాణిజ్య సంస్థ** బాధ్యత వహించాలి, దాన్ని నివారించడానికి తగిన విధానాలు ఉంటే తప్ప.
  - **సెక్షన్ 13 (నేరపూరిత దుష్ప్రవర్తన)**: ఇప్పుడు ఆస్తి **దుర్వినియోగం**, **అక్రమ సంపాదన** (ఆదాయానికి మించిన ఆస్తులు) మాత్రమే: **4 నుంచి 10 సంవత్సరాలు**, జరిమానా.
  - **సెక్షన్ 17A**: అధికారిక విధిలో ప్రభుత్వ ఉద్యోగి తీసుకున్న నిర్ణయంపై విచారణకు పోలీసులకు సమర్థ అధికారి **ముందస్తు ఆమోదం** అవసరం.
  - **సెక్షన్ 19**: ప్రాసిక్యూషన్‌కు సమర్థ అధికారి **అనుమతి** (sanction) అవసరం.
- **ఎన్నికల అవినీతి, ఆర్‌పీఏ 1951**:
  - **సెక్షన్ 123 అవినీతి చర్యలు**: **లంచం, అనుచిత ప్రభావం**, **మతం, జాతి, కులం, సముదాయం లేదా భాష** ఆధారంగా విజ్ఞప్తి, శత్రుత్వాన్ని ప్రోత్సహించడం, **సతీసహగమనాన్ని** కీర్తించడం, అభ్యర్థి గురించి **తప్పుడు ప్రకటనలు**, ఓటర్ల కోసం వాహనాలు అద్దెకు తీసుకోవడం, **పరిమితికి మించిన వ్యయం**, **ప్రభుత్వ ఉద్యోగుల** సహాయం, **బూత్ ఆక్రమణ**.
  - **సెక్షన్ 100**: అవినీతి చర్య ఎన్నికను **చెల్లనిదిగా** ప్రకటించడానికి కారణం. **సెక్షన్ 8A**: రాష్ట్రపతి ఆ వ్యక్తిని **6 సంవత్సరాల** వరకు అనర్హుడిగా ప్రకటించవచ్చు.
  - ఎన్నికల నేరాలు **బీఎన్ఎస్‌లో (సెక్షన్లు 169–177**, పాత ఐపీసీ 171A–171I) కూడా ఉన్నాయి.

4. అంతర్జాతీయ చర్య, మనీ లాండరింగ్

- **యూఎన్‌సీఏసీ**: చట్టపరంగా కట్టుబడి ఉండాల్సిన ఏకైక ప్రపంచ అవినీతి వ్యతిరేక ఒప్పందం; **యూఎన్ఓడీసీ (UNODC)** దీని సచివాలయం. ప్రధాన అధ్యాయాలు: **నివారణ, నేరీకరణ, చట్ట అమలు, అంతర్జాతీయ సహకారం, ఆస్తుల రికవరీ**, సాంకేతిక సహాయం. **ఆస్తుల రికవరీని** ప్రాథమిక సూత్రంగా పేర్కొన్నారు.
- **మనీ లాండరింగ్** (money laundering): మురికి ధనాన్ని మూడు దశల్లో స్వచ్ఛమైనదిగా కనిపించేలా చేయడం: **ప్రవేశపెట్టడం** → **పొరలుగా మార్చడం** → **ఏకీకరణ** (placement, layering, integration).
- **పీఎంఎల్ఏ, 2002**:
  - **సెక్షన్ 3**: నేరం; **సెక్షన్ 4**: కఠిన కారాగార శిక్ష **3 నుంచి 7 సంవత్సరాలు**, షెడ్యూల్డ్ నేరం ఎన్‌డీపీఎస్ (NDPS) చట్టం కిందిదైతే **10 సంవత్సరాల** వరకు.
  - **సెక్షన్ 5**: నేర ఆదాయం తాత్కాలిక **జప్తు** (attachment).

    - **సెక్షన్ 45**: బెయిల్‌కు కఠినమైన "జంట షరతులు".
    - **ఎఫ్ఐయూ-ఇండ్ (FIU-IND)** (ఆర్థిక నిఘా విభాగం, **2004**లో ఏర్పాటు) అనుమానాస్పద లావాదేవీల నివేదికలను స్వీకరిస్తుంది.
- **ఎఫ్ఏటీఎఫ్ (FATF)**: ఫైనాన్షియల్ యాక్షన్ టాస్క్ ఫోర్స్, **1989**లో పారిస్‌లో జీ7 (G7) ఏర్పాటు చేసింది; భారత్ **2010** నుంచి సభ్యదేశం.
- **ఉగ్రవాద నిధులు**: ఈ ధనం **చట్టబద్ధ, అక్రమ వనరులు రెండింటి** నుంచీ రావచ్చు. (2023లో అడిగారు.)

తరచూ చేసే పొరపాట్లు

✗ "వైట్ కాలర్ నేరం అనే పదాన్ని సదర్లాండ్ 1949లో సృష్టించారు." ✓ సృష్టించింది **1939**లో (ప్రసంగం); **పుస్తకం 1949**లో వచ్చింది.

✗ "యూఎన్‌సీఏసీ 2003 డిసెంబర్ 9న అమలులోకి వచ్చింది." ✓ 2003 డిసెంబర్ 9న **సంతకాలకు తెరిచారు**; **2005 డిసెంబర్ 14న అమలులోకి** వచ్చింది.

✗ "అవినీతి చర్యలు ఆర్‌పీఏ సెక్షన్ 125లో ఉన్నాయి." ✓ **సెక్షన్ 123**. సెక్షన్ 125 ఎన్నికలకు సంబంధించి శత్రుత్వాన్ని ప్రోత్సహించడం (ఎన్నికల నేరం).

✗ "సంతానం కమిటీ లోక్‌పాల్‌ను సిఫార్సు చేసింది." ✓ దాని ఫలితం **సీవీసీ** (1964). **లోక్‌పాల్** ఆలోచన **మొదటి ఏఆర్‌సీ** (First ARC, 1966) నుంచి వచ్చింది.

✗ "పీసీ చట్టం కింద లంచం ఇవ్వడం ఎప్పుడూ నేరమే." ✓ **2018** సవరణతోనే అది ప్రత్యక్ష నేరం (సెక్షన్ 8) అయింది.

✗ "పీఎంఎల్ఏ 2002లో అమలులోకి వచ్చింది." ✓ 2002లో చట్టమైంది, **2005 జూలై 1 నుంచి అమలు**.

✗ "మలిమత్ కమిటీ అవినీతిపై వేసింది." ✓ **మలిమత్** (Malimath, 2003) నేర న్యాయ వ్యవస్థ సంస్కరణలపై; అవినీతిపై వేసింది **సంతానం** కమిటీ.

త్వరిత పునశ్చరణ

- సదర్లాండ్: వైట్ కాలర్ నేరం, 1939 ప్రసంగం; పుస్తకం 1949; 70 కార్పొరేషన్లు, 980 తీర్పులు.
- నిర్వచనం: గౌరవం + ఉన్నత సామాజిక హోదా + వృత్తిలో భాగంగా.
- క్లినార్డ్, క్విన్నీ: వృత్తిపరమైన vs కార్పొరేట్ నేరం.
- సంతానం కమిటీ 1962–64 → సీవీసీ 1964; ఆదాయానికి మించిన ఆస్తుల నేరం.
- పీసీ చట్టం 1947 → 1988 → 2018 సవరణ (లంచం ఇవ్వడం సెక్షన్ 8, కంపెనీలు సెక్షన్ 9, ముందస్తు ఆమోదం సెక్షన్ 17A).
- అపరాధుల ప్రొబేషన్ చట్టం సెక్షన్ 18: పీసీ చట్టం 1947 సెక్షన్ 5(2)పై ప్రభావం లేదు.
- ఆర్‌పీఏ 1951: సెక్షన్ 123 అవినీతి చర్యలు; సెక్షన్ 100 ఎన్నిక చెల్లదు; సెక్షన్ 8A అనర్హత.
- యూఎన్‌సీఏసీ: ఆమోదం 2003 అక్టోబర్ 31; మెరిడా 2003 డిసెంబర్ 9; అమలు 2005 డిసెంబర్ 14.
- పీఎంఎల్ఏ 2002, అమలు 2005; ఈడీ; ప్రవేశపెట్టడం, పొరలుగా మార్చడం, ఏకీకరణ.
- సామాజిక-ఆర్థిక నేరాలపై లా కమిషన్ 29వ (1966), 47వ (1972) నివేదికలు.

2 వ్యవస్థీకృత నేరాలు, ఉగ్రవాదం, సైబర్ నేరాలు

వ్యవస్థీకృత నేరం (organised crime) అంటే ఒక వ్యవస్థాగత ముఠా లాభం కోసం నిరంతరంగా చేసే నేరం (ఇప్పుడు బీఎన్ఎస్ (BNS) సెక్షన్ 111). ఉగ్రవాదం (terrorism) అంటే రాజకీయ లేదా సైద్ధాంతిక లక్ష్యం కోసం చేసే హింస (బీఎన్ఎస్ సెక్షన్ 113, చట్టవ్యతిరేక కార్యకలాపాల (నిరోధక) చట్టం, 1967 (UAPA)). సైబర్ నేరం కంప్యూటర్లను, నెట్‌వర్క్‌లను ఉపయోగించుకుంటుంది లేదా వాటినే లక్ష్యంగా చేసుకుంటుంది (ఐటీ చట్టం, 2000 (IT Act)). ఈ మూడూ తరచూ మాదకద్రవ్యాలు, అక్రమ రవాణా, ఉగ్రవాద నిధుల దగ్గర కలుస్తాయి. సైబర్ మోసాలు SCT-CY-02లో, సైబర్ చట్టాలు, సంస్థలు SCT-CY-03లో, మనీ లాండరింగ్, ఆర్థిక నేరాలు CR-CI-01లో ఉన్నాయి.

ముఖ్య వాస్తవాలు

- **వ్యవస్థీకృత నేరం, బీఎన్ఎస్ సెక్షన్ 111** (**2024 జూలై 1** నుంచి అమలు; ఐపీసీ (IPC)లో ఇలాంటి నేరం లేదు):
  - ఒక **వ్యవస్థీకృత నేర ముఠా** (organised crime syndicate) సభ్యుడు లేదా ఆ ముఠా తరఫున చేసే **నిరంతర చట్టవ్యతిరేక కార్యకలాపం** (continuing unlawful activity) (కిడ్నాప్, దోపిడీ, వాహనాల దొంగతనం, బలవంతపు వసూళ్లు, భూకబ్జా, సుపారీ హత్యలు, ఆర్థిక నేరాలు, సైబర్ నేరాలు, మనుషుల అక్రమ రవాణా, మాదకద్రవ్యాలు, ఆయుధాలు);
  - **హింస, బెదిరింపు, భయపెట్టడం, బలప్రయోగం** లేదా ఇతర చట్టవ్యతిరేక మార్గాల ద్వారా, **భౌతిక లేదా ఆర్థిక ప్రయోజనం** కోసం;
  - **ముఠా:** నిరంతర చట్టవ్యతిరేక కార్యకలాపం సాగించే **ఇద్దరు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ వ్యక్తుల** సమూహం;
  - **నిరంతర చట్టవ్యతిరేక కార్యకలాపం: 3 సంవత్సరాలు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ** శిక్ష పడే కాగ్నిజబుల్ నేరం; దీనిపై **గత 10 సంవత్సరాల్లో ఒకటి కంటే ఎక్కువ ఛార్జిషీట్లు** దాఖలై, కోర్టు వాటిని పరిగణనలోకి తీసుకుని ఉండాలి.
- **శిక్ష (సెక్షన్ 111):** మరణం సంభవిస్తే **మరణశిక్ష లేదా యావజ్జీవం**, జరిమానా **₹10 లక్షలకు తగ్గకుండా**; లేకపోతే **5 సంవత్సరాల నుంచి యావజ్జీవం** వరకు, జరిమానా **₹5 లక్షలకు తగ్గకుండా**.
- **చిన్న వ్యవస్థీకృత నేరం (petty organised crime), బీఎన్ఎస్ సెక్షన్ 112:** ముఠా దొంగతనాలు, స్నాచింగ్, మోసం, టికెట్ల బ్లాక్ మార్కెటింగ్, అనధికార బెట్టింగ్ లేదా జూదం, **పబ్లిక్ పరీక్షల ప్రశ్నపత్రాల అమ్మకం**; **1 నుంచి 7 సంవత్సరాల** శిక్ష, జరిమానా.
- **ఉగ్రవాద చర్య (terrorist act), బీఎన్ఎస్ సెక్షన్ 113:** భారతదేశ ఐక్యత, సమగ్రత, సార్వభౌమత్వం, భద్రత లేదా **ఆర్థిక భద్రతకు** ముప్పు కలిగించే చర్యలు, లేదా ప్రజల్లో భయోత్పాతం సృష్టించే చర్యలు; కేసును బీఎన్ఎస్ 113 కింద నమోదు చేయాలా, **యూఏపీఏ** కింద నమోదు చేయాలా అనేది **సూపరింటెండెంట్ ఆఫ్ పోలీస్ (SP) కంటే తక్కువ కాని** హోదా గల పోలీసు అధికారి నిర్ణయిస్తారు.
- **బీఎన్ఎస్ సెక్షన్ 152:** భారతదేశ సార్వభౌమత్వం, ఐక్యత, సమగ్రతలకు ముప్పు కలిగించే చర్యలు (**రాజద్రోహం (sedition), ఐపీసీ 124A** స్థానంలో వచ్చింది).
- **వ్యవస్థీకృత నేరాలపై రాష్ట్ర చట్టాలు: మకోకా (MCOCA), 1999** (మహారాష్ట్ర, ఆదర్శ నమూనా), **కేకోకా (KCOCA), 2000** (కర్ణాటక), **జీసీటీఓసీ (GCTOC)** (గుజరాత్, 2015లో ఆమోదం, 2019 నుంచి అమలు).
- **వోహ్రా కమిటీ (1993):** నేరస్థులు, రాజకీయ నాయకులు, అధికారుల మధ్య అనుబంధం (వివరాలు **CR-CI-01**లో).
- **పలెర్మో ఒప్పందం (Palermo Convention): అంతర్జాతీయ వ్యవస్థీకృత నేరాలపై** ఐరాస ఒప్పందం (**యూఎన్‌టీఓసీ (UNTOC)**), **2000**లో ఆమోదం, **2003** నుంచి అమలు; **మనుషుల అక్రమ రవాణా**, **వలసదారుల స్మగ్లింగ్**, **తుపాకులు**పై మూడు ప్రోటోకాల్స్. భారత్ దీనిని **2011**లో ఆమోదించింది (ratified).
- **మాదకద్రవ్య మార్గాలు: గోల్డెన్ క్రెసెంట్** (Golden Crescent: అఫ్గానిస్థాన్, ఇరాన్, పాకిస్థాన్), **గోల్డెన్ ట్రయాంగిల్** (Golden Triangle: మయన్మార్, లావోస్, థాయ్‌లాండ్); భారత్ ఈ రెండింటి మధ్య ఉంది.

- **ప్రొబేషన్‌కు నిషేధం: ఎన్‌డీపీఎస్ (NDPS) చట్టం సెక్షన్ 33**: **అపరాధుల ప్రొబేషన్ చట్టం** (Probation of Offenders Act), సీఆర్‌పీసీ 360 (ఇప్పుడు **బీఎన్ఎస్ఎస్ 401**) ఎన్‌డీపీఎస్ దోషులకు **వర్తించవు**; **18 ఏళ్ల లోపు** వారు, వినియోగం (సెక్షన్ 27) కింద దోషులైనవారు, సెక్షన్ 26 కేసులు మినహాయింపు.
- **ఉగ్రవాద నిరోధక చట్టాల వరుస: టాడా (TADA) 1985** (**1995**లో గడువు ముగిసింది) → **పోటా (POTA) 2002** (**2004**లో రద్దు) → **యూఏపీఏ, 1967**; దీనికి **2004**లో ఉగ్రవాద అధ్యాయం చేర్చారు.
- **యూఏపీఏ ముఖ్య సెక్షన్లు: 15** ఉగ్రవాద చర్య; **16** శిక్ష (మరణం సంభవిస్తే మరణశిక్ష లేదా యావజ్జీవం); **17** ఉగ్రవాద చర్యకు **నిధుల సేకరణ**; **35** ఉగ్రవాద సంస్థల జాబితా (మొదటి షెడ్యూల్), **2019** నుంచి **వ్యక్తుల** జాబితా కూడా (నాలుగో షెడ్యూల్).
- **యూఏపీఏ 2008 సవరణ (సెక్షన్ 43D): పోలీసు కస్టడీ 30 రోజుల** వరకు; ఛార్జిషీట్ దాఖలుకు గడువు **90 రోజులు**, దీనిని **180 రోజుల** వరకు పొడిగించవచ్చు; ఆరోపణ **ప్రాథమికంగా నిజమని** (prima facie true) కనిపిస్తే **బెయిల్ ఇవ్వరాదు** (సెక్షన్ 43D(5)).
- **ఎన్ఐఏ (NIA):** జాతీయ దర్యాప్తు సంస్థ చట్టం, **2008** (**26/11 ముంబై దాడుల** తర్వాత); ప్రధాన కార్యాలయం **న్యూఢిల్లీ**; **2019 సవరణ** సైబర్ ఉగ్రవాదం (ఐటీ చట్టం **66F**), మనుషుల అక్రమ రవాణా, పేలుడు పదార్థాలు, ఆయుధాల నేరాలు, **విదేశాల్లో** భారతీయులపై జరిగే నేరాలను చేర్చింది.
- **ఉగ్రవాదానికి నిధులు (terrorist financing):** నిధులు **చట్టబద్ధ, చట్టవ్యతిరేక రెండు మార్గాల** నుంచీ వస్తాయి (విరాళాలు, ధార్మిక సంస్థలు, వ్యాపారాలతో పాటు మాదకద్రవ్యాలు, బలవంతపు వసూళ్లు, **నకిలీ కరెన్సీ**).
- **ఉగ్రవాద నిధుల నిరోధక ఒప్పందం (Terrorist Financing Convention): 1999** (ఐరాస); 9/11 తర్వాత **ఐరాస భద్రతా మండలి తీర్మానం 1373 (2001)** ఉగ్రవాద నిధులను నేరంగా పరిగణించాలని దేశాలను ఆదేశించింది.
- **సీసీఐటీ (CCIT): 1996లో భారత్** ప్రతిపాదించిన **అంతర్జాతీయ ఉగ్రవాదంపై సమగ్ర ఒప్పందం** (Comprehensive Convention on International Terrorism) ఇంకా ఆమోదం పొందలేదు; ఉగ్రవాదానికి ఐరాస అంగీకరించిన నిర్వచనం లేదు.
- **సైబర్ నేరశాస్త్రం (cyber criminology):** ఈ పదాన్ని, జర్నల్‌ను **కె. జైశంకర్** ప్రారంభించారు (**2007**); ఆయన **స్పేస్ ట్రాన్సిషన్ సిద్ధాంతం** (space transition theory, **2008**) ప్రజలు ఆన్‌లైన్‌లో ఎందుకు నేరాలు చేస్తారో వివరిస్తుంది.
- **SCT-CY-03లో లేని ఐటీ చట్టం నేరాలు: 66** కంప్యూటర్ సంబంధిత నేరాలు (సెక్షన్ 43తో కలిపి, **3 సంవత్సరాల** వరకు); **66B** దొంగిలించిన కంప్యూటర్ వనరు; **67** అశ్లీల సమాచారం; **67A** లైంగికంగా స్పష్టమైన సమాచారం; **67B బాలలపై లైంగిక వేధింపుల సమాచారం** (child sexual abuse material); **72** గోప్యత ఉల్లంఘన; **66F** సైబర్ ఉగ్రవాదం, **యావజ్జీవం** వరకు.
- **ఐటీ చట్టం విధానం: సెక్షన్ 77B: 3 సంవత్సరాలు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ** శిక్ష ఉన్న నేరాలు **కాగ్నిజబుల్**, 3 సంవత్సరాల శిక్ష ఉన్న నేరం **బెయిలబుల్**; **సెక్షన్ 78**: **ఇన్‌స్పెక్టర్** దర్యాప్తు చేయవచ్చు (2008 నుంచి; అంతకుముందు డీఎస్పీ).
- **సైబర్ స్టాకింగ్ (cyber stalking): బీఎన్ఎస్ సెక్షన్ 78** (గతంలో ఐపీసీ 354D) ఒక మహిళ ఇంటర్నెట్, ఈమెయిల్ లేదా ఎలక్ట్రానిక్ సమాచారాన్ని గమనించడాన్ని నేరంగా పరిగణిస్తుంది.

వివరణ

1. నేరాన్ని "వ్యవస్థీకృతం" చేసేది ఏమిటి. పాఠ్యపుస్తకాలు **హోవార్డ్ అబాదిన్‌స్కీ** (Howard Abadinsky) పేర్కొన్న లక్షణాలను అనుసరిస్తాయి: ముఠా **సైద్ధాంతికేతరమైనది** (దానికి కావలసింది డబ్బు, ఒక ఆశయం కాదు), **అంచెల వ్యవస్థ** కలది, **పరిమిత సభ్యత్వం** కలది, **సభ్యుల తర్వాత కూడా కొనసాగుతుంది**, **హింసను, లంచాన్ని** ఉపయోగిస్తుంది, ప్రత్యేకీకరణ ద్వారా **శ్రమ విభజన** చేస్తుంది, ఒక వ్యాపారం లేదా ప్రాంతంపై **ఏకస్వామ్యం** కోరుకుంటుంది, **సొంత నియమావళి**తో నడుస్తుంది (మాఫియా పాటించే ఒమెర్తా, అంటే మౌనం). **డొనాల్డ్ క్రెసీ**, 'దేశ సంపద దోపిడీ' (*Theft of the Nation*, **1969**) గ్రంథంలో అమెరికన్ **కోసా నోస్ట్రా**ను బాస్‌లు, అండర్‌బాస్‌లు, సైనికులు ఉండే "కుటుంబాల" దేశవ్యాప్త సమాఖ్యగా వర్ణించారు. ఇతర ప్రసిద్ధ ముఠాలు: **యకూజా** (జపాన్), **ట్రయాడ్స్** (చైనా), **కమోర్రా**, **ఎన్‌డ్రాంఘెటా** (ఇటలీ), కొలంబియా, మెక్సికోల **మాదకద్రవ్య కార్టెల్‌లు**.

2. ప్రధాన కార్యకలాపాలు. మాదకద్రవ్యాల అక్రమ రవాణా, **మనుషుల అక్రమ రవాణా**, ఆయుధాల స్మగ్లింగ్, బలవంతపు వసూళ్లు, రక్షణ పేరిట దందాలు, సుపారీ హత్యలు, అక్రమ బెట్టింగ్, జూదం, భూకబ్జా, నకిలీల తయారీ, బంగారం, సరుకుల స్మగ్లింగ్; ఇప్పుడు వ్యవస్థీకృత కాల్ సెంటర్ల నుంచి నడిచే **సైబర్ మోసాలు**. ఆ తర్వాత ఆ డబ్బును లాండరింగ్ చేస్తారు (ప్లేస్‌మెంట్, లేయరింగ్, ఇంటిగ్రేషన్; **CR-CI-01** చూడండి).

3. చట్టం ఎలా అందుకుంది.

చట్టం	సంవత్సరం	ఏం చేస్తుంది
మకోకా	1999	మహారాష్ట్ర; వ్యవస్థీకృత నేరం అనే నేరం, సమాచార నిఘా (interception), ఎస్‌పీ హోదా అధికారుల ముందు ఒప్పుకోలు
యూఎన్‌టీఓసీ	2000	"వ్యవస్థీకృత నేర సమూహం" = 3 లేదా అంతకంటే ఎక్కువ వ్యక్తులు, ప్రయోజనం కోసం తీవ్ర నేరం
బీఎన్ఎస్ సెక్షన్ 111	2023	వ్యవస్థీకృత నేరానికి మొదటి అఖిల భారత నేర నిర్వచనం
బీఎన్ఎస్ సెక్షన్ 112	2023	చిన్న స్థాయి ముఠా నేరాలు (చిన్న వ్యవస్థీకృత నేరం)

యూఎన్‌టీఓసీ ప్రకారం **తీవ్ర నేరం** (serious crime) అంటే కనీసం **4 సంవత్సరాల** శిక్ష పడే నేరం. బీఎన్ఎస్ సెక్షన్ 111 **ప్రేరేపించడం లేదా కుట్ర పన్నడం**, ముఠాలో **సభ్యత్వం**, సభ్యుడికి **ఆశ్రయం ఇవ్వడం**, వ్యవస్థీకృత నేరం ద్వారా వచ్చిన **ఆస్తిని కలిగి ఉండటం**ను కూడా శిక్షిస్తుంది.

4. మనుషుల అక్రమ రవాణా. రాజ్యాంగంలోని **అధికరణం 23** మానవ అక్రమ రవాణాను నిషేధిస్తుంది. **బీఎన్ఎస్ సెక్షన్ 143** (గతంలో ఐపీసీ 370) వ్యక్తుల అక్రమ రవాణాను, **సెక్షన్ 144** (గతంలో 370A) అక్రమ రవాణాకు గురైన వ్యక్తిని దోపిడీ చేయడాన్ని శిక్షిస్తాయి. **అనైతిక రవాణా (నిరోధక) చట్టం, 1956** (Immoral Traffic (Prevention) Act; మొదట సీటా (SITA) అనేవారు; **1986**లో పేరు మార్చారు) వ్యభిచారం కోసం జరిగే అక్రమ రవాణాను చూస్తుంది. జిల్లాల్లో **మానవ అక్రమ రవాణా నిరోధక విభాగాలు (AHTUs)** ఉంటాయి. పలెర్మో ఒప్పందంలోని అక్రమ రవాణా ప్రోటోకాల్ అంతర్జాతీయ నిర్వచనం ఇస్తుంది: **చర్య** (నియామకం, తరలింపు, ఆశ్రయం) + **సాధనం** (బలం, మోసం, బలవంతం) + **ఉద్దేశం** (దోపిడీ); బాలల విషయంలో సాధనాన్ని నిరూపించనవసరం లేదు.

5. ఉగ్రవాదం: నిర్వచనాలు, రకాలు. రాజకీయ, మత లేదా సైద్ధాంతిక లక్ష్యాన్ని బలవంతంగా సాధించేందుకు, భయం సృష్టించేందుకు పౌరులపై హింసను ప్రయోగించడం లేదా ప్రయోగిస్తామని బెదిరించడమే ఉగ్రవాదం. భారతీయ గ్రంథాల్లో పేర్కొనే రకాలు: **జాతి-జాతీయవాద / వేర్పాటువాద** ఉగ్రవాదం (ఈశాన్య ప్రాంతంలోని కొన్ని భాగాల్లో తిరుగుబాటు, 1980లలో పంజాబ్), **మత** ఉగ్రవాదం, **వామపక్ష తీవ్రవాదం** (నక్సలిజం; **సీపీఐ (మావోయిస్ట్)** నిషేధిత సంస్థ), **ప్రభుత్వ ప్రాయోజిత సరిహద్దు ఆవలి** ఉగ్రవాదం, **నార్కో-ఉగ్రవాదం** (మాదకద్రవ్యాల డబ్బుతో సాయుధ ముఠాలకు నిధులు), **సైబర్ ఉగ్రవాదం**.

అంశం	వ్యవస్థీకృత నేరం	ఉగ్రవాదం
లక్ష్యం	లాభం	రాజకీయ / సైద్ధాంతిక మార్పు
ప్రచారం	తప్పించుకుంటుంది	కోరుకుంటుంది
హింస	ఒక సాధనం, పరిమితంగా ఉంచుతుంది	ఒక సందేశం, తరచూ పౌరులే లక్ష్యం
రాజ్యం పట్ల వైఖరి	అవినీతిపరం చేసి వాడుకుంటుంది	దాడి చేస్తుంది లేదా దాని స్థానాన్ని ఆక్రమించాలనుకుంటుంది

ఈ రెండూ **నేర-ఉగ్ర అనుబంధం** (crime-terror nexus) దగ్గర కలుస్తాయి: ఉగ్రవాదులు నేర నెట్‌వర్క్‌ల నుంచి ఆయుధాలు, నిధులు (మాదకద్రవ్యాలు, నకిలీ కరెన్సీ, హవాలా) కొంటారు; నేర ముఠాలు వారికి సేవలు అమ్ముతాయి.

6. యూఏపీఏ, 1967 సంక్షిప్తంగా.

- **చట్టవ్యతిరేక కార్యకలాపాల** (వేర్పాటు, సార్వభౌమత్వాన్ని ప్రశ్నించడం) నిరోధానికి **1967**లో చేశారు; **2004**: పోటా రద్దు తర్వాత ఉగ్రవాద నిబంధనలను ఇందులోకి తెచ్చారు; **2008** (26/11 తర్వాత): సెక్షన్ 43D కస్టడీ, బెయిల్ నియమాలు; **2012**: **ఆర్థిక భద్రత**, నకిలీ కరెన్సీ చేర్చారు; **2019**: వ్యక్తులను **ఉగ్రవాదులుగా** ప్రకటించవచ్చు, **ఎన్ఐఏ డైరెక్టర్ జనరల్** ఆమోదంతో ఎన్ఐఏ ఆస్తులను జప్తు చేయవచ్చు, ఎన్ఐఏ **ఇన్‌స్పెక్టర్లు** దర్యాప్తు చేయవచ్చు.
- **చట్టవ్యతిరేక సంఘాలను** కేంద్రం ప్రకటిస్తుంది (సెక్షన్ 3); ఆ ప్రకటనను (సెక్షన్ 4) ఒక **హైకోర్టు న్యాయమూర్తి**తో కూడిన ట్రిబ్యునల్ (సెక్షన్ 5) ధ్రువీకరిస్తుంది.
- స్వతంత్ర అధికార సంస్థ సాక్ష్యాలను సమీక్షించిన తర్వాత ప్రభుత్వం **అనుమతి** (sanction) ఇస్తేనే ప్రాసిక్యూషన్ జరుగుతుంది (సెక్షన్ 45).
- **బెయిల్: ఎన్ఐఏ వర్సెస్ జహూర్ అహ్మద్ షా వటాలీ కేసు (NIA v. Zahoor Ahmad Shah Watali, 2019)**లో సెక్షన్ 43D(5) కింద బెయిల్ దశలో కోర్టులు సాక్ష్యాలను లోతుగా తూకం వేయరాదని సుప్రీంకోర్టు చెప్పింది; **భారత యూనియన్ వర్సెస్ కె.ఎ. నజీబ్ కేసు (Union of India v. K.A. Najeeb, 2021)**లో, ఆ నిషేధం ఉన్నా **విచారణ లేకుండా దీర్ఘకాల నిర్బంధం అధికరణం 21** కింద బెయిల్‌కు కారణం కాగలదని తీర్పు ఇచ్చింది.

7. ఉగ్రవాదానికి నిధులు. ఉగ్రవాద చర్యలకు లేదా ముఠాలకు నిధులు సేకరించడం లేదా అందించడమే ఉగ్రవాద నిధుల సమీకరణ. మనీ లాండరింగ్ డబ్బు **మురికి మూలాన్ని** దాచిపెడుతుంది; ఉగ్రవాద నిధుల సమీకరణలో **స్వచ్ఛమైన డబ్బును** మురికి **ప్రయోజనం** కోసం వాడవచ్చు, అందుకే దీనిని **రివర్స్ మనీ లాండరింగ్** (reverse money laundering) అంటారు. మార్గాలు: **హవాలా**, **ధార్మిక, లాభాపేక్ష లేని సంస్థల** దుర్వినియోగం, నగదు కొరియర్లు, **నకిలీ భారతీయ కరెన్సీ నోట్లు (FICN)**, వాణిజ్యం ద్వారా బదిలీలు, క్రౌడ్‌ఫండింగ్, క్రిప్టో ఆస్తులు. నియంత్రణలు: యూఏపీఏ సెక్షన్ 17, **ఎఫ్ఐయూ-ఇండ్ (FIU-IND)** ద్వారా పీఎంఎల్ఏ (PMLA) నివేదికలు, ఎఫ్ఏటీఎఫ్ (FATF) ప్రమాణాలు (CR-CI-01 చూడండి), ఎన్ఐఏకి చెందిన **ఉగ్రవాద నిధులు, నకిలీ కరెన్సీ విభాగం** (Terror Funding and Fake Currency cell). మూడో **నో మనీ ఫర్ టెర్రర్** (No Money for Terror) మంత్రుల సదస్సుకు భారత్ **న్యూఢిల్లీలో (2022 నవంబర్)** ఆతిథ్యం ఇచ్చింది.

8. నేరశాస్త్రవేత్త దృష్టిలో సైబర్ నేరం.

- **వర్గీకరణ:** కంప్యూటర్ **లక్ష్యంగా** (హ్యాకింగ్, మాల్‌వేర్, ర్యాన్సమ్‌వేర్, డినైయల్ ఆఫ్ సర్వీస్), కంప్యూటర్ **సాధనంగా** (మోసం, సైబర్ స్టాకింగ్, బాలలపై వేధింపుల సమాచారం, సెక్స్‌టార్షన్), కంప్యూటర్ **యాదృచ్ఛిక** సాక్ష్యంగా (ఒక మాదకద్రవ్యాల వ్యాపారి ల్యాప్‌టాప్‌లోని రికార్డులు). మరో వర్గీకరణ: **వ్యక్తులపై**, **ఆస్తిపై**, **రాజ్యం/సమాజంపై** నేరాలు (సైబర్ ఉగ్రవాదం, సైబర్ యుద్ధం).
- **లక్షణాలు:** గుర్తింపు దాగి ఉండటం, సరిహద్దులు లేకపోవడం, తక్కువ ఖర్చు, తక్కువ ప్రమాదం, వేగం, ఒకేసారి అనేకమంది బాధితులు, **చాలా పెద్ద నమోదుకాని నేరాల సంఖ్య** (dark figure): చాలామంది బాధితులు ఫిర్యాదు చేయరు, పోలీసులకు **అధికార పరిధి**, **డిజిటల్ సాక్ష్యం** సమస్యలు ఎదురవుతాయి.
- **నేరస్థులు: వైట్-హ్యాట్** (నైతిక), **బ్లాక్-హ్యాట్** (నేరపూరిత), **గ్రే-హ్యాట్** హ్యాకర్లు, **స్క్రిప్ట్ కిడ్డీలు**, **హ్యాక్టివిస్టులు**, సంస్థ లోపలి వ్యక్తులు, వ్యవస్థీకృత మోస ముఠాలు, ప్రభుత్వ మద్దతు ఉన్న సమూహాలు.
- **సిద్ధాంతాలు: రొటీన్ యాక్టివిటీ సిద్ధాంతం** (routine activity theory: ప్రేరేపిత నేరస్థుడు, అనువైన లక్ష్యం, సమర్థుడైన సంరక్షకుడు లేకపోవడం; **CR-CB-05** చూడండి) ఫిషింగ్‌కు, మోసాలకు బాగా సరిపోతుంది; **సాంఘిక అభ్యసనం** (social learning, ఏకర్స్) ఆన్‌లైన్ బృందాల్లో నేర్చుకునే పైరసీ, హ్యాకింగ్‌లను వివరిస్తుంది; **తటస్థీకరణ పద్ధతులు** (techniques of neutralisation: "ఎవరికీ నిజంగా హాని జరగదు") డిజిటల్ పైరసీని వివరిస్తాయి (CR-CB-04 చూడండి).
- **స్పేస్ ట్రాన్సిషన్ సిద్ధాంతం (జైశంకర్, 2008):** భౌతిక ప్రపంచం నుంచి సైబర్ ప్రపంచంలోకి వెళ్లినప్పుడు మనుషులు భిన్నంగా ప్రవర్తిస్తారు. ముఖ్య భావనలు: ఆఫ్‌లైన్‌లో నేర ప్రవృత్తిని అణచుకునేవారు ఆన్‌లైన్‌లో దానిని అమలు చేయవచ్చు; **గుర్తింపును మార్చుకునే వీలు** (identity flexibility), **విడదీసే అజ్ఞాతత్వం** (dissociative anonymity), **నిరోధక భయం లేకపోవడం** నేరాలను ప్రోత్సహిస్తాయి; ఆఫ్‌లైన్ నేరస్థులు ఆన్‌లైన్‌కు, తిరిగి ఆఫ్‌లైన్‌కు మారవచ్చు; సైబర్ ప్రపంచపు **బహిరంగ, సరిహద్దులు లేని** స్వభావం దీనికి తోడ్పడుతుంది.

ఆంధ్రప్రదేశ్ కోణం

- అత్యుత్తమ నక్సల్ వ్యతిరేక కమాండో దళం **గ్రేహౌండ్స్**ను **1989**లో ఉమ్మడి ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో ఏర్పాటు చేశారు (స్థాపకుడు **కె.ఎస్. వ్యాస్**, ఐపీఎస్); అడవుల్లో శిక్షణ పొందిన చిన్న బృందాలతో కూడిన దాని నమూనాను ఇతర రాష్ట్రాలు అనుసరించాయి.
- ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో **వామపక్ష తీవ్రవాదం** ఇప్పుడు ఎక్కువగా అల్లూరి సీతారామరాజు, సమీప జిల్లాల్లోని **ఆంధ్ర-ఒడిశా సరిహద్దు (AOB)** అడవులకే పరిమితమైంది; అక్కడి కేసులు **యూఏపీఏ** కింద నడుస్తాయి.

తరచూ చేసే పొరపాట్లు

✗ "ఐపీసీలో వ్యవస్థీకృత నేరానికి సాధారణ నేర నిర్వచనం ఉండేది." ✓ మొదటి అఖిల భారత నేర నిర్వచనం **బీఎన్ఎస్ సెక్షన్ 111 (2023)**; అంతకుముందు **మకోకా (1999)** వంటి **రాష్ట్ర చట్టాలు** మాత్రమే ఉండేవి.

✗ "బీఎన్ఎస్ కింద వ్యవస్థీకృత నేర ముఠాకు ముగ్గురు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ మంది కావాలి." ✓ బీఎన్ఎస్: **ఇద్దరు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ**; **యూఎన్‌టీఓసీ**: ముగ్గురు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ.

✗ "ఉగ్రవాద నిధులు చట్టవ్యతిరేక మార్గాల నుంచే వస్తాయి." ✓ **చట్టబద్ధ, చట్టవ్యతిరేక రెండు** మార్గాల నుంచీ వస్తాయి.

✗ "2008 యూఏపీఏ సవరణ ప్రకారం ఛార్జిషీట్ లేకుండా కస్టడీ 90 రోజుల వరకే." ✓ **90 రోజులు, 180 రోజుల వరకు పొడిగించవచ్చు**.

✗ "యూఏపీఏ మొదటి నుంచే వ్యక్తులను ఉగ్రవాదులుగా ప్రకటించేందుకు అనుమతించింది." ✓ **2019** సవరణ నుంచి మాత్రమే.

✗ "టాడా కంటే ముందు పోటా వచ్చింది." ✓ **టాడా 1985** → **పోటా 2002** → **యూఏపీఏ** (ఉగ్రవాద అధ్యాయం 2004).

✗ "ఏ ఎన్‌డీపీఎస్ దోషికైనా ప్రొబేషన్ ఇవ్వవచ్చు." ✓ **ఎన్‌డీపీఎస్ సెక్షన్ 33** దానిని నిషేధిస్తుంది; **18 ఏళ్ల లోపు** నేరస్థులు, వినియోగం కేసులు మినహాయింపు.

✗ "ఫిషింగ్ ఒక రకమైన వ్యవస్థీకృత నేరం." ✓ ముఠాలు నడిపినా అది **సైబర్ నేరమే** (ఆన్‌లైన్‌లో చేసే మోసం).

✗ "స్పేస్ ట్రాన్సిషన్ సిద్ధాంతం కోహెన్, ఫెల్సన్‌లది." ✓ **కె. జైశంకర్ (2008)**; కోహెన్, ఫెల్సన్ ఇచ్చింది **రొటీన్ యాక్టివిటీ సిద్ధాంతం (1979)**.

✗ "రాజద్రోహమే బీఎన్ఎస్ 152." ✓ బీఎన్ఎస్ 152 సార్వభౌమత్వం, ఐక్యత, సమగ్రతలకు ముప్పు కలిగించడం అనే **కొత్త నేరం**; రాజద్రోహం అనే పదాన్ని తొలగించారు.

త్వరిత పునశ్చరణ

- బీఎన్ఎస్ 111 వ్యవస్థీకృత నేరం; 112 చిన్న వ్యవస్థీకృత నేరం; 113 ఉగ్రవాద చర్య; 152 రాజద్రోహం స్థానంలో.
- సెక్షన్ 111: 2+ మంది ముఠా, నిరంతర కార్యకలాపం = 10 సంవత్సరాల్లో 2+ ఛార్జిషీట్లు; మరణం సంభవిస్తే మరణశిక్ష లేదా యావజ్జీవం + ₹10 లక్షలు.
- మకోకా 1999; వోహ్రా 1993; పలెర్మో ఒప్పందం 2000 (2003 నుంచి అమలు; భారత్ 2011).
- అబాదిన్స్కీ: సైద్ధాంతికేతర, అంచెల వ్యవస్థ, ఏకస్వామ్యం, హింస; క్రెసీ, దేశ సంపద దోపిడీ (Theft of the Nation) 1969.

- టాడా 1985 → పోటా 2002 → యూఏపీఏ 1967 (ఉగ్రవాద అధ్యాయం 2004; 2008; 2012; 2019).
- యూఏపీఏ సెక్షన్ 43D: 30 రోజుల పోలీసు కస్టడీ; ఛార్జిషీట్‌కు 90 → 180 రోజులు; బెయిల్ నిషేధం.
- ఎన్ఐఏ చట్టం 2008, 26/11 తర్వాత; 2019 సవరణ 66F, అక్రమ రవాణా, విదేశాల్లో నేరాలను చేర్చింది.
- ఉగ్రవాద నిధులు: చట్టబద్ధ + చట్టవ్యతిరేక మార్గాలు; రివర్స్ మనీ లాండరింగ్.
- ఎన్డీపీఎస్ సెక్షన్ 33: 18 ఏళ్ల లోపు / వినియోగం మినహా ప్రొబేషన్ లేదు.
- సైబర్ నేరశాస్త్రం: జైశంకర్ 2007; స్పేస్ ట్రాన్సిషన్ సిద్ధాంతం 2008; ఐటీ చట్టం 77B, 78 (ఇన్‌స్పెక్టర్).

3 భారతదేశంలో నేరాలు: ఎన్‌సీఆర్‌బీ నమూనాలు, ధోరణులు, మహిళలు, బాలలపై నేరాలు, బాధితశాస్త్రం, పరిహారం

భారతదేశ నేర చిత్రం ఎన్‌సీఆర్‌బీ (NCRB; 1986, న్యూఢిల్లీ), అది ఏటా ప్రచురించే క్రైమ్ ఇన్ ఇండియా (Crime in India) నుంచి వస్తుంది; ఇది పోలీసులు నమోదు చేసిన కేసులను లెక్కిస్తుంది. బాధితశాస్త్రం (victimology; మెండెల్‌సోన్, వాన్ హెంటిగ్) దృష్టిని బాధితుడి వైపు మళ్లించింది. భారతీయ చట్టం నేరస్థుడు చెల్లించే నష్టపూరణ (restitution; సీఆర్‌పీసీ 357, ఇప్పుడు బీఎన్ఎస్ఎస్ 395) నుంచి రాజ్యం చెల్లించే పరిహారం (compensation; సీఆర్‌పీసీ 357A, ఇప్పుడు బీఎన్ఎస్ఎస్ 396) వైపు మారింది. మహిళలపై నేరాలు SOC-WO-03, SOC-WO-05లో ఉన్నాయి.

ముఖ్య వాస్తవాలు

- **ఎన్‌సీఆర్‌బీ: జాతీయ నేర రికార్డుల బ్యూరో** (National Crime Records Bureau), **1986**లో **కేంద్ర హోం మంత్రిత్వ శాఖ** కింద ఏర్పాటు; ప్రధాన కార్యాలయం **న్యూఢిల్లీ**.
- **ఎన్‌సీఆర్‌బీ వార్షిక నివేదికలు:** *క్రైమ్ ఇన్ ఇండియా*, **భారతదేశంలో ప్రమాద మరణాలు, ఆత్మహత్యలు (ADSI)**, **ప్రిజన్ స్టాటిస్టిక్స్ ఇండియా*** (Prison Statistics India).
- **లెక్కింపు నియమాలు: ప్రధాన నేర నియమం** (principal offence rule: అనేక నేరాలు ఉన్న ఒక ఎఫ్ఐఆర్‌ను **అత్యంత తీవ్రమైన** నేరం కింద ఒక్కసారే లెక్కిస్తారు); **నేరాల రేటు** (crime rate) = **ఒక లక్ష** జనాభాకు కేసులు.
- **నేరాల్లో రెండు వర్గాలు: ఐపీసీ/బీఎన్ఎస్ నేరాలు**, **ప్రత్యేక, స్థానిక చట్టాల (SLL)** నేరాలు (ఎన్‌డీపీఎస్, ఆయుధాల చట్టం, పోక్సో, వరకట్న చట్టం మొదలైనవి).
- **నేరాల చీకటి సంఖ్య** (dark figure of crime): ఎప్పటికీ నివేదించబడని లేదా నమోదు కాని నేరాలు; **బాధిత సర్వేల** (victimisation surveys) ద్వారా అంచనా వేస్తారు.
- **ఎన్‌సీఆర్‌బీ వ్యవస్థలు: సీసీటీఎన్ఎస్** (CCTNS: Crime and Criminal Tracking Network and Systems, **2009**లో ఆమోదం), **ఐసీజేఎస్** (ICJS: పోలీసులు, కోర్టులు, జైళ్లు, ప్రాసిక్యూషన్, ఫోరెన్సిక్ విభాగాలను అనుసంధానిస్తుంది), **ఎన్ఏఎఫ్ఐఎస్** (NAFIS: జాతీయ ఆటోమేటెడ్ వేలిముద్రల దత్తాంశ నిధి, ఎన్‌సీఆర్‌బీకి చెందిన కేంద్ర వేలిముద్రల బ్యూరో నిర్వహిస్తుంది).
- **క్రిమినల్ ప్రొసీజర్ (ఐడెంటిఫికేషన్) చట్టం, 2022** (Criminal Procedure (Identification) Act): ఖైదీల గుర్తింపు చట్టం, **1920** స్థానంలో వచ్చింది; కొలతలను (జీవసంబంధ నమూనాలతో సహా) **ఎన్‌సీఆర్‌బీ 75 సంవత్సరాలు** భద్రపరుస్తుంది.
- **క్రైమ్ ఇన్ ఇండియా 2022:** సుమారు **58.2 లక్షల** కాగ్నిజబుల్ నేరాలు; నేరాల రేటు **422.2**; మహిళలపై నేరాలు **4,45,256** (రేటు **66.4**); బాలలపై నేరాలు **1,62,449**; సైబర్ నేరాలు **65,893**.
- **అతిపెద్ద విభాగాలు (2022):** మహిళలపై నేరాల్లో **భర్త లేదా బంధువుల క్రూరత్వం** (సుమారు **31%**); బాలలపై నేరాల్లో **కిడ్నాప్, అపహరణ** (సుమారు **46%**), తర్వాత **పోక్సో** (సుమారు **40%**).
- **క్రైమ్ ఇన్ ఇండియా 2023** (**2025**లో విడుదల): మహిళలపై నేరాలు సుమారు **4.48 లక్షలు** (దాదాపు మార్పు లేదు), బాలలపై నేరాలు సుమారు **1.77 లక్షలు** (సుమారు 9% పెరుగుదల), సైబర్ నేరాలు సుమారు **86,400** (సుమారు **31%** పెరుగుదల).
- **దర్యాప్తు సంస్థలు:**

సంస్థ	సంవత్సరం	ఏ శాఖ కింద
సీబీఐ	1963 (డీఎస్‌పీఈ చట్టం 1946)	డీఓపీటీ
ఎన్‌సీబీ	1986	హోం శాఖ
ఎన్ఐఏ	2008	హోం శాఖ

సంస్థ	సంవత్సరం	ఏ శాఖ కింద
ఈడీ	1956	ఆర్థిక శాఖ (రెవెన్యూ)

- **ఫోరెన్సిక్ మార్గదర్శకులు: అల్ఫోన్స్ బెర్టిలాన్** (శరీర కొలతల శాస్త్రం (anthropometry), 1880లు); **ఎడ్మండ్ లోకార్డ్** (**మార్పిడి సూత్రం** (exchange principle): ప్రతి స్పర్శ ఒక జాడను వదులుతుంది); వేలిముద్రల **హెన్రీ పద్ధతి** (**ఎడ్వర్డ్ హెన్రీ, అజీజుల్ హక్, హేమ్ చంద్ర బోస్**లతో కలిసి, బెంగాల్); **కలకత్తా** బ్యూరో (**1897**) ప్రపంచంలో మొదటి వేలిముద్రల బ్యూరో; **డీఎన్ఏ ఫింగర్‌ప్రింటింగ్: అలెక్ జెఫ్రీస్** (**1984**).
- **సెల్వి వర్సెస్ కర్ణాటక రాష్ట్రం కేసు (Selvi v. State of Karnataka, 2010):** అంగీకారం లేకుండా చేసే **నార్కో-అనాలిసిస్, పాలిగ్రాఫ్, బ్రెయిన్ మ్యాపింగ్** పరీక్షలు **అధికరణం 20(3), అధికరణం 21**లను ఉల్లంఘిస్తాయి.
- **నిపుణుల అభిప్రాయం:** సాక్ష్య చట్టం సెక్షన్ 45 → **బీఎస్ఏ సెక్షన్ 39. బీఎన్ఎస్ఎస్ సెక్షన్ 176(3): 7 సంవత్సరాలు లేదా అంతకంటే ఎక్కువ** శిక్ష పడే నేరాల్లో ఫోరెన్సిక్ నిపుణుడు తప్పనిసరిగా ఘటనా స్థలాన్ని సందర్శించాలి.
- **బాధితశాస్త్రం:** ఈ పదాన్ని **బెంజమిన్ మెండెల్‌సోన్** (**బాధితశాస్త్ర పితామహుడు**) రూపొందించారు; **హాన్స్ వాన్ హెంటిగ్**, *'**నేరస్థుడు, అతని బాధితుడు**'* (The Criminal and His Victim, **1948**).
- **బాధితుడి ప్రేరేపణ** (victim precipitation): **మార్విన్ వుల్ఫ్‌గాంగ్** (**1958**), ఫిలడెల్ఫియాలో హత్యలపై అధ్యయనం. **క్రియాత్మక బాధ్యత** (functional responsibility): **స్టీఫెన్ షేఫర్** (*'బాధితుడు, అతని నేరస్థుడు'* (The Victim and His Criminal), **1968**).
- **నష్టపూరణను నేరస్థుడు** చెల్లిస్తాడు; **పరిహారాన్ని రాజ్యం** చెల్లిస్తుంది.
- **నేర, అధికార దుర్వినియోగ బాధితులకు న్యాయంపై ప్రాథమిక సూత్రాల ఐరాస ప్రకటన** (UN Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power): సాధారణ సభ తీర్మానం **40/34, 1985 నవంబర్ 29**; దీనిని **బాధితుల హక్కుల మాగ్నా కార్టా** అంటారు.
- **బాధితుల పరిహార సెక్షన్లు:**

సీఆర్‌పీసీ (పాతది)	బీఎన్ఎస్ఎస్ (2024 జూలై 1 నుంచి)	విషయం
357	395	నేరస్థుడు పరిహారం చెల్లించాలని కోర్టు ఆదేశం
357A	396	రాష్ట్ర **బాధితుల పరిహార పథకం**
357C	397	ఆసుపత్రులు బాధితులకు ఉచిత చికిత్స
2(wa)	2(1)(y)	**బాధితుడు** నిర్వచనం

- **357A**ను **2008 సవరణ చట్టం** ద్వారా **సీఆర్‌పీసీ**లో చేర్చారు (**2009 డిసెంబర్ 31** నుంచి అమలు); పరిహార మొత్తాన్ని **డీఎల్ఎస్ఏ లేదా ఎస్ఎల్ఎస్ఏ** (DLSA/SLSA) నిర్ణయిస్తుంది.
- **లా కమిషన్ 154వ నివేదిక (1996): బాధితుల పరిహార** పథకాన్ని సిఫార్సు చేసింది (బాధితుల హక్కులు).
- **కేంద్ర బాధితుల పరిహార నిధి: హోం శాఖ, 2015**, మూలనిధి **₹200 కోట్లు** (**నిర్భయ నిధి** నుంచి), రాష్ట్ర పథకాలకు తోడ్పాటు కోసం.

వివరణ

1. ఎన్‌సీఆర్‌బీ: ఎలా ఏర్పడింది, ఏం చేస్తుంది. జాతీయ పోలీసు కమిషన్ (1977–81), హోం శాఖ టాస్క్‌ఫోర్స్ (1985) సిఫార్సుల మేరకు ఎన్‌సీఆర్‌బీని ఏర్పాటు చేశారు. పోలీసు కంప్యూటర్ల సమన్వయ డైరెక్టరేట్, సీబీఐకి చెందిన అంతర్రాష్ట్ర నేరస్థుల దత్తాంశ విభాగం, **కేంద్ర వేలిముద్రల బ్యూరో**, **బీపీఆర్&డీ** (BPR&D) గణాంక విభాగాలను విలీనం చేసి దీనిని రూపొందించారు. ఇది నేరాలు, నేరస్థులపై జాతీయ దత్తాంశ నిధులను నిర్వహిస్తుంది, సీసీటీఎన్ఎస్, ఐసీజేఎస్‌లను నడుపుతుంది, పోలీసులకు

ఐటీలో శిక్షణ ఇస్తుంది. క్రైమ్ ఇన్ ఇండియా **1953** నుంచి ప్రచురితమవుతోంది (1953 దత్తాంశం); 1986లో ఎన్‌సీఆర్‌బీ దానిని చేపట్టింది.

2. నేర గణాంకాలను జాగ్రత్తగా చదవడం.

- ఇవి **నమోదైన** నేరాలను చూపుతాయి, అన్ని నేరాలను కాదు. పెరుగుదల అంటే ఎక్కువ నేరాలు కాకుండా **ఎక్కువ ఫిర్యాదులు** (మెరుగైన అందుబాటు, ఆన్‌లైన్ ఎఫ్ఐఆర్‌లు, మహిళా సహాయ కేంద్రాలు) కావచ్చు; నిజాయితీగా కేసులు నమోదు చేసే రాష్ట్రం అధ్వానంగా కనిపించవచ్చు.
- **ప్రధాన నేర నియమం** ఒక కేసులోని చిన్న నేరాలను దాచిపెడుతుంది (ఉదా: అత్యాచారం తర్వాత హత్య జరిగితే అది హత్యగా మాత్రమే లెక్కకు వస్తుంది).
- రాష్ట్రాలను పోల్చేటప్పుడు ముడి సంఖ్యల కంటే **నేరాల రేటు** (లక్ష జనాభాకు) మరింత న్యాయమైనది.
- **2024 జూలై 1** నుంచి కేసులు **బీఎన్ఎస్** కింద నమోదవుతున్నాయి, కాబట్టి 2024 దత్తాంశం నుంచి విభాగాలు బీఎన్ఎస్ సెక్షన్లను అనుసరిస్తాయి; పాత, కొత్త శ్రేణులను జాగ్రత్తగా సరిపోల్చాలి.

3. దత్తాంశంలో మహిళలు, బాలలపై నేరాలు.

- **మహిళలు (ఎన్‌సీఆర్‌బీ విభాగాలు):** భర్త లేదా బంధువుల క్రూరత్వం (ఇప్పుడు **బీఎన్ఎస్ 85–86**), మహిళల **కిడ్నాప్, అపహరణ**, **గౌరవానికి భంగం కలిగించే ఉద్దేశంతో దాడి** (బీఎన్ఎస్ 74), **అత్యాచారం** (బీఎన్ఎస్ 63–64), **వరకట్న మరణాలు** (బీఎన్ఎస్ 80), **వరకట్న నిషేధ చట్టం, 1961**, **గృహ హింస చట్టం, 2005**, **అనైతిక రవాణా (నిరోధక) చట్టం, 1956**, **మహిళల అసభ్య చిత్రీకరణ (నిషేధ) చట్టం, 1986**, **సతీసహగమన (నిరోధక) చట్టం, 1987** కింద నేరాలు, బాలికలు బాధితులైన **పోక్సో** కేసులు. ఈ చట్టాల వివరణ **SOC-WO-03** (వరకట్నం, క్రూరత్వం, గృహ హింస), **SOC-WO-05** (బీఎన్ఎస్ కింద అత్యాచారం, యాసిడ్ దాడి, వెంబడించడం)లో ఉంది.
- **బాలలు:** కిడ్నాప్, అపహరణ (వీటిలో చాలామంది ఇంటి నుంచి పారిపోయిన, తప్పిపోయిన పిల్లలు), **పోక్సో, 2012** నేరాలు, బాల కార్మిక వ్యవస్థ, **బాల్య వివాహం** (బాల్య వివాహ నిషేధ చట్టం, **2006**), **జేజే చట్టం, 2015** (JJ Act) కింద నేరాలు (క్రూరత్వం, ముఠాలు పిల్లలను వాడుకోవడం). పోక్సో కేసుల్లో నేరస్థుడు సాధారణంగా **పిల్లలకు తెలిసిన వ్యక్తే**.
- **బాధితులు లేని నేరాలు** (victimless crimes): "బాధితుడు" అంగీకరించే లేదా ఎవరూ ఫిర్యాదు చేయని నేరాలు, ఉదా: **వ్యభిచారం**, జూదం, మాదకద్రవ్యాల వినియోగం (ఎడ్విన్ **షూర్**; **CR-CB-02** చూడండి).

4. దర్యాప్తు సంస్థలు, సాధనాలు.

సంస్థ	పాత్ర
రాష్ట్ర పోలీసులు / సీఐడీ	చాలా నేరాల దర్యాప్తు (పోలీసు **రాష్ట్ర జాబితా** అంశం)
సీబీఐ	అవినీతి, తీవ్రమైన, అంతర్రాష్ట్ర నేరాలు; రాష్ట్ర **అంగీకారం** అవసరం (డీఎస్‌పీఈ చట్టం సెక్షన్ 6)
ఎన్ఐఏ	దేశవ్యాప్తంగా ఉగ్రవాదం, జాబితాలోని నేరాలు (**CR-CI-02** చూడండి)
ఎన్‌సీబీ, ఈడీ, డీఆర్ఐ, ఎస్ఎఫ్ఐఓ	మాదకద్రవ్యాలు, మనీ లాండరింగ్, స్మగ్లింగ్, కార్పొరేట్ మోసాలు
బీపీఆర్&డీ (1970)	పోలీసు పరిశోధన, ఆధునికీకరణ
సీఎఫ్ఎస్ఎల్‌లు, ఎన్ఎఫ్ఎస్‌యూ	ఫోరెన్సిక్ విశ్లేషణ; జాతీయ ఫోరెన్సిక్ సైన్సెస్ విశ్వవిద్యాలయం, గాంధీనగర్ (2020)

- **శాస్త్రీయ సాధనాలు:** వేలిముద్రలు, **డీఎన్ఏ ప్రొఫైలింగ్** (సీడీఎఫ్‌డీ (CDFD), హైదరాబాద్), బాలిస్టిక్స్, విషశాస్త్రం (toxicology), చేతిరాత, పత్రాల పరిశీలన, **సైబర్ ఫోరెన్సిక్స్**, సీసీటీవీ, కాల్ డీటెయిల్ రికార్డులు. సెల్వి తీర్పు తర్వాత అబద్ధాలను గుర్తించే పరీక్షలకు (**పాలిగ్రాఫ్, నార్కో-అనాలిసిస్, బ్రెయిన్ మ్యాపింగ్**) **అంగీకారం** అవసరం; వాటి ఫలితాలు స్వతహాగా సాక్ష్యం కావు.
- **బీఎన్ఎస్ఎస్ మార్పులు: జీరో ఎఫ్ఐఆర్**, **ఈ-ఎఫ్ఐఆర్** (సెక్షన్ 173), సోదాలు, జప్తుల **వీడియో చిత్రీకరణ** (సెక్షన్ 105), తీవ్ర నేరాల్లో ఫోరెన్సిక్ సందర్శన (సెక్షన్ 176(3)).

5. బాధితుల వర్గీకరణలు.

మెండెల్‌సోన్ (1956), బాధితుడి దోష భాగాన్ని బట్టి:

1. **పూర్తిగా నిర్దోషి** అయిన బాధితుడు (పిల్లవాడు, స్పృహలో లేని వ్యక్తి);
2. **స్వల్ప దోషం** ఉన్న బాధితుడు / **అజ్ఞానం** వల్ల బాధితుడు;
3. నేరస్థుడితో **సమానంగా దోషి** అయిన బాధితుడు / **స్వచ్ఛంద** బాధితుడు (ఆత్మహత్య ఒప్పందం);
4. నేరస్థుడి కంటే **ఎక్కువ దోషి** అయిన బాధితుడు (**రెచ్చగొట్టేవాడు**);
5. **అత్యంత దోషి** అయిన బాధితుడు (**ఆత్మరక్షణలో** చనిపోయిన దాడిదారు);
6. **కల్పిత / నటించే** బాధితుడు (తాను బాధితుడినని తప్పుగా చెప్పుకునే వ్యక్తి).

వాన్ హెంటిగ్ (1948), దుర్బలత్వాన్ని బట్టి: సాధారణ వర్గాలు: **యువకులు**, **స్త్రీలు**, **వృద్ధులు**, **మానసిక లోపం లేదా మానసిక రుగ్మత ఉన్నవారు**, **వలసదారులు**, **మైనారిటీలు**, **మందబుద్ధి గల సాధారణులు** (dull normals); మానసిక రకాలు: **కుంగుబాటుకు గురైనవారు**, **ఆశపోతులు** (acquisitive), **విచ్చలవిడిగా ఉండేవారు** (wanton), **ఒంటరి, హృదయం విరిగినవారు**, **వేధించేవారు** (tormentor), **దారులు మూసుకుపోయిన, మినహాయింపు పొందిన లేదా పోరాడే** బాధితుడు. ఆయన వాదన: బాధితుడు ఎప్పుడూ నిష్క్రియుడు కాదు; బాధితుడి లక్షణాలు, ప్రవర్తన నేరాన్ని రూపొందించడంలో తోడ్పడతాయి.

బాధితీకరణ రకాలు (victimisation): **ప్రాథమిక** (నేరం వల్ల హాని), **ద్వితీయ** (పోలీసులు, కోర్టులు, మీడియా లేదా ఆసుపత్రుల నుంచి అదనపు హాని, ఉదా: అత్యాచార బాధితురాలిని పదేపదే ప్రశ్నించడం), **తృతీయ** (కుటుంబానికి, సముదాయానికి శాశ్వత హాని).

6. నష్టపూరణ నుంచి రాజ్య పరిహారం వరకు.

- ప్రాచీన చట్టాల్లో (హమ్మురాబీ నియమావళి; ఆంగ్లో-సాక్సన్ వెర్గిల్డ్ (wergild)) నేరస్థుడు **బాధితుడికి లేదా అతని కుటుంబానికి చెల్లించేవాడు**. ప్రాసిక్యూషన్‌ను రాజ్యం చేపట్టాక జరిమానాలు రాజ్యానికి చేరాయి, బాధితుడు "**మరచిపోయిన పక్షం**" అయ్యాడు.
- **మార్జరీ ఫ్రై** (ఇంగ్లీష్ శిక్షా సంస్కర్త) **1950**లలో రాజ్య పరిహారం కోసం వాదించారు; **న్యూజిలాండ్ (1963)** మొదటి పథకాన్ని ప్రారంభించింది, తర్వాత **బ్రిటన్ (1964)**.
- **భారతదేశం:**
  - **సీఆర్‌పీసీ 357 / బీఎన్ఎస్ఎస్ 395:** కోర్టు **జరిమానా** నుంచి బాధితుడికి చెల్లించవచ్చు, లేదా జరిమానా విధించకపోయినా పరిహారం చెల్లించాలని **నేరస్థుడిని** ఆదేశించవచ్చు;
  - **సీఆర్‌పీసీ 357A / బీఎన్ఎస్ఎస్ 396:** ప్రతి రాష్ట్రం కేంద్రంతో కలిసి **బాధితుల పరిహార పథకాన్ని** నడుపుతుంది; కోర్టు సిఫార్సు చేస్తుంది, **డీఎల్ఎస్ఏ/ఎస్ఎల్ఎస్ఏ** నిర్ణయిస్తుంది; **నేరస్థుడి జాడ దొరకకపోయినా** లేదా విచారణ జరగకపోయినా బాధితుడు పరిహారం కోరవచ్చు; **తాత్కాలిక ఉపశమనం** (ప్రథమ చికిత్స, వైద్య సహాయం) వెంటనే ఇవ్వవచ్చు;
  - **యాసిడ్ దాడి, అత్యాచార** బాధితులకు పరిహారం ఏ జరిమానాకైనా **అదనం** (పాత 357B);
  - **సీఆర్‌పీసీ 357C / బీఎన్ఎస్ఎస్ 397:** ప్రభుత్వ, ప్రైవేటు అన్ని ఆసుపత్రులు యాసిడ్ దాడి, అత్యాచార బాధితులకు **ఉచిత ప్రథమ చికిత్స, వైద్యం** అందించాలి (నిరాకరించడం నేరం, **బీఎన్ఎస్ 200**);
  - నిర్దోషిగా విడుదల, తక్కువ నేరంపై శిక్ష లేదా తగినంత పరిహారం లేకపోవడంపై **బాధితుడు** అప్పీలు చేయవచ్చు (పాత సీఆర్‌పీసీ 372కు నిబంధన, ఇప్పుడు **బీఎన్ఎస్ఎస్ 413**).
- **కోర్టులు: రుదుల్ సాహ్ (1983)**, **నీలాబతి బెహెరా (1993)**: **అక్రమ నిర్బంధం**, **కస్టడీ మరణం**కు అధికరణం 32/226 కింద రాజ్యం పరిహారం చెల్లించాలి; **హరి కిషన్ (1988)**: కోర్టులు సెక్షన్ 357ను **ఉదారంగా** ఉపయోగించాలి; **ఢిల్లీ డొమెస్టిక్ వర్కింగ్ ఉమెన్స్ ఫోరం (1995)**: **అత్యాచార** బాధితులకు పరిహార పథకం; **అంకుష్ గైక్వాడ్ (2013)**: ప్రతి నేర కేసులో కోర్టు పరిహారాన్ని **తప్పనిసరిగా పరిశీలించి** కారణాలు నమోదు చేయాలి; **సురేష్ వర్సెస్ హర్యానా రాష్ట్రం (2014)**: **తాత్కాలిక పరిహారం**; **నిపుణ్ సక్సేనా (2018)**: **మహిళా బాధితుల కోసం నల్సా పథకం (2018)** దేశమంతటా వర్తించాలి.

- **నల్సా (NALSA) పథకం (2018), కనీస మొత్తాలు:** అత్యాచారం **₹4 లక్షలు**, సామూహిక అత్యాచారం **₹5 లక్షలు**, ముఖం వికృతమైన యాసిడ్ దాడి **₹7 లక్షలు**, ప్రాణనష్టం **₹5 లక్షలు**.

తరచూ చేసే పొరపాట్లు

✗ "ఎన్‌సీఆర్‌బీ అంటే నేషనల్ క్రైమ్ రికార్డ్ **బోర్డు**." ✓ నేషనల్ క్రైమ్ రికార్డ్స్ **బ్యూరో**; ప్రధాన కార్యాలయం **న్యూఢిల్లీ**.

✗ "ఎన్‌సీఆర్‌బీని 1953లో ఏర్పాటు చేశారు." ✓ ఎన్‌సీఆర్‌బీ **1986**; క్రైమ్ ఇన్ ఇండియా **1953** నుంచి ఉంది.

✗ "నేర గణాంకాలు జరిగిన అన్ని నేరాలను చూపుతాయి." ✓ **నమోదైన** నేరాలను మాత్రమే; మిగిలినది **చీకటి సంఖ్య**.

✗ "నష్టపూరణను రాజ్యం చెల్లిస్తుంది." ✓ **నష్టపూరణ నేరస్థుడు**; **పరిహారం రాజ్యం**.

✗ "బాధితుల పరిహార పథకం ఐపీసీలో లేదా ప్రత్యేక బాధితుల పరిహార చట్టంలో ఉంది." ✓ దీనిని **సీఆర్‌పీసీ (సెక్షన్ 357A, 2008)**లో చేర్చారు; ఇప్పుడు **బీఎన్ఎస్ఎస్ 396**.

✗ "సీఆర్‌పీసీ 357A బీఎన్ఎస్ఎస్ 395 అయింది." ✓ **357** → **395**; **357A** → **396**; **357C** → **397**.

✗ "బాధితశాస్త్రం అనే పదాన్ని వాన్ హెంటిగ్ రూపొందించారు." ✓ **మెండెల్‌సోన్** రూపొందించారు; వాన్ హెంటిగ్ ** *'నేరస్థుడు, అతని బాధితుడు'* (1948)** రాశారు.

✗ "బాధితుడి ప్రేరేపణ మెండెల్‌సోన్ పదం." ✓ **వుల్ఫ్‌గాంగ్ (1958)**.

✗ "అంగీకారం లేకుండానే నార్కో-అనాలిసిస్‌కు ఆదేశించవచ్చు." ✓ **సెల్వి (2010)** తర్వాత కుదరదు: ఇది అధికరణాలు **20(3), 21**లను ఉల్లంఘిస్తుంది.

✗ "మహిళలపై నేరాల్లో అతిపెద్ద విభాగం అత్యాచారం." ✓ **భర్త లేదా బంధువుల క్రూరత్వం** (సుమారు మూడో వంతు).

త్వరిత పునశ్చరణ

- ఎన్‌సీఆర్‌బీ 1986, హోం శాఖ, న్యూఢిల్లీ; క్రైమ్ ఇన్ ఇండియా, ఏడీఎస్ఐ, ప్రిజన్ స్టాటిస్టిక్స్ ఇండియా.
- ప్రధాన నేర నియమం; లక్ష జనాభాకు నేరాల రేటు; చీకటి సంఖ్య; ఐపీసీ/బీఎన్ఎస్ వర్సెస్ ఎస్ఎల్ఎల్.
- 2022: 58.2 లక్షల నేరాలు; మహిళలు 4.45 లక్షలు (క్రూరత్వం ~31%); బాలలు 1.62 లక్షలు; సైబర్ 65,893.
- సీబీఐ 1963 (డీఎస్‌పీఈ 1946), ఎన్‌సీబీ 1986, ఎన్ఐఏ 2008, ఈడీ 1956; కలకత్తా వేలిముద్రల బ్యూరో 1897.
- సెల్వి 2010: బలవంతపు నార్కో, పాలిగ్రాఫ్, బ్రెయిన్ మ్యాపింగ్ కుదరవు.
- మెండెల్‌సోన్: 6 రకాలు, నిర్దోషి → కల్పిత; వాన్ హెంటిగ్ 1948: దుర్బల వర్గాలు.
- వుల్ఫ్‌గాంగ్: బాధితుడి ప్రేరేపణ 1958; షేఫర్: క్రియాత్మక బాధ్యత.
- నష్టపూరణ = నేరస్థుడు; పరిహారం = రాజ్యం; ఐరాస ప్రకటన 1985 (40/34).
- సీఆర్‌పీసీ 357/357A/357C → బీఎన్ఎస్ఎస్ 395/396/397; 357A 2008 నుంచి (2009లో అమలు).
- లా కమిషన్ 154వ నివేదిక 1996; సీవీసీఎఫ్ 2015 ₹200 కోట్లు; నల్సా పథకం 2018 (నిపుణ్ సక్సేనా).